

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΑΛΛΗΣ

ΠΤΥΧΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ ΚΑΙ ΛΥΚΟΣΤΟΜΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Από τα μέσα περίπου του 18ου αι. άρχισαν να διαμορφώνονται στη Ραψάνη ευνοϊκές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, που συνέβαλαν στην άνθηση της παιδείας¹. Μέσα στη γόνιμη αυτή αναγεννητική ατμόσφαιρα γαλουχήθηκαν αρκετοί νέοι, όχι μόνο ντόπιοι αλλά και από τις γύρω περιοχές. Γόνος της πνευματικής αυτής ακμής και συνάμα ένθερμος υποστηρικτής της υπήρξε και ο επίσκοπος Πλαταμώνος και Λυ-

1 Για τη ζωηρή οικονομική και εκπαιδευτική κίνηση στη Ραψάνη κατά το β' μισό του 18ου αι. βλ. Félix-Beaujour, *Tableau du commerce de la Grèce, Formé d'après une année moyenne, depuis 1787 jusqu'en 1797*, Paris 1800, τ.1, μετάφραση: Ελένη Γαρίδη, εισαγωγή, επιμέλεια, σχολιασμός: Τάσος Βουρνάς, Αθήνα 1974, 141· Δανιήλ Φιλιππίδου – Γρηγορίου Κωνσταντά, *Γεωγραφία νεωτερική περί της Ελλάδος*, επιμέλεια: Αικατερίνη Κουμαριανού, Αθήνα 1970, 124· J. L. S. Bartholdy, *Voyage en Grèce fait dans les années 1803 et 1804*, Paris MDCCCVII, 100· Ερμής ο Κερδώς ήτοι Εμπορική Εγκυκλοπαιδεία συγγραφείσα παρά Νικολάου Παπαδοπούλου διά προτροπής και δαπάνης του εν Κωνσταντινουπόλει τιμίου και φιλογενούς εμπορικού συστήματος των Ελλήνων μεγαλεμπόρων προς χρήσιν και ωφέλειαν αυτών και των απανταχού ομογενών, επιστασία και διορθώσει Σ. Β., εν Βενετία 1815, τ.2, 98· William Martin Leake, *Travels in northern Greece*, Amsterdam 1967 (Reprint of the edition London 1835), τ.3, 386· Νικ. Λωρέντη, *Νεωτάτη Διδακτική Γεωγραφία προς ευχερή γνώσιν όλων των μερών και κατοίκων της γης*, εν Βιέννη 1838, τ.2, 427· Αναστασίου Κωνσταντά, *Επιτομή της Ιστορίας των Νέων Ελλήνων από της εισβολής των Τούρκων μέχρι των ημερών μας*, εν Βουκουρεστίοις 1838, 210· Αδριανού Βάλβι, *Γεωγραφία εκτεθείσα μεν γαλλιστί υπό Αδριανού Βάλβι ερμηνευθείσα δε διά χρήσιν των Ελλήνων υπό Κ. Μ. Κούμα*, εν Βιέννη 1839, τ.3, 143· L. Heuzey, *Le mont Olympe et l'Acarnanie*, Paris 1860, 72· Νικ. Μάγνη, *Περιήγησις ή Τοπογραφία της Θεσσαλίας και θετταλικής Μαγνησίας*, εν Αθήναις 1860, 15· Ματθ. Παρανίκα, *Σχεδιάσμα περί της εν τω Ελληνικώ Έθνει καταστάσεως των γραμμάτων από αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ) μέχρι των αρχών της ενεστώσης (ΙΘ') εκατονταετηρίδος*, εν Κων/πόλει 1867, 87· Νικ. Γεωργιάδου, *Θεσσαλία*, εν Αθήναις 1880, 169· Σ. Βουντυρά, *Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας*, εν Κων/πόλει 1888, τ.6, 63· Ρήγα Καμηλάρι, Γρηγορίου Κωνσταντά, *Βιογραφία-λόγοι-επιστολαί-μετά περιγραφής των Μηλεών και της σχολής αυτών*, εν Αθήναις 1897, 15· Δημ. Δαμάνη, Νιγρίτα-Σύρπα, *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου* (1911), 122· Γ. Χαριτάκη, *Η Τουρκία εις τας αρχάς του ΙΘ' αιώνος υπό του Α. Ψαλίδα*, *Ηπειρωτικά Χρονικά* (1931), 65· Γ. Μέγα, *Θεσσαλικά οικήσεις*, Αθήναι 1946, 85· Κων. Κουγκίδη, *Το πνεύμα του συννεργατισμού των νεότερων Ελλήνων και τ' Αμπελάκια*, ο πρώτος συνεταιρισμός του κόσμου, Αθήναι 1948, 100, 102· Βαγγέλη Σκουβαρά, *Αρχαιολογικός και Τουριστικός Οδηγός Θεσσαλίας*, *Αρχαιολογία-Ιστορία: Βαγγέλης Σκουβαράς, Τουρισμός-Λαϊκή Τέχνη: Κίτσος Μακρής*, Βόλος 1958, 253· Απ. Βακαλοπούλου, *Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*, Θεσσαλονίκη 1969, 477· Βασ. Παρίση, *Η Σχολή της Ραψάνης (1750-1833)*, *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 5 (1983), 81.

κοστομίου Διονύσιος². Πρόκειται για έναν χαρισματικό ιεράρχη, που συνέβαλε όχι μόνο στην πνευματική αλλά και στην οικονομική ανάπτυξη ολόκληρης της εκκλησιαστικής του περιφέρειας, ιδίως των μεγαλύτερων οικισμών της, όπως ήταν η Ραψάνη, τ' Αμπελάκια, το Λιτόχωρο και ο Πλαταμώνας.

Όπως προκύπτει από μια αυτόγραφη επιστολή του από την Αθωνιάδα Σχολή προς άδηλο αποδέκτη, πιθανότατα προς τον συμμαθητή του Δαμασκηνό –μετέπειτα μητροπολίτη Μελενίκου και ακολούθως Θεσσαλονίκης- το κοσμικό του όνομα ήταν Δημήτριος Μιχαήλ³. Επιπλέον το επώνυμό του συνάγεται εμμέσως και από τη μαρτυρούμενη επωνυμία των αδελφών του Ελευθερίου⁴ και Νικολάου⁵. Κατά τη χειροτονία του έλαβε το όνομα Διονύσιος, ακολουθώντας τη συνήθη εκκλησιαστική παράδοση διατήρησης του αρχτικού γράμματος του βαπτιστικού ονόματος.

Το πρώτο μεγάλο ζήτημα, που τίθεται από την ιστορική έρευνα, αφορά στον προσδιορισμό της γενέτειράς του. Μεγάλη σύγχυση και διαφωνία παρατηρείται στους βιογράφους του. Ο σύγχρονός του Γ. Ζαβίρας σημειώνει ως τόπο καταγωγής του τη Ζέρμα Ιωαννίνων⁶. Ως ηπειρώτης χαρακτηρίζεται και από την Αικ. Κουμαριανού⁷.

2. Στόχος της παρούσας εισήγησής μας είναι η αδρομερής πληροφόρηση της τοπικής κοινωνίας της Ραψάνης σχετικά με την προσωπικότητα του επισκόπου Πλαταμώνος και Λυκοστομίου Διονυσίου. Για το λόγο αυτό περιοριστήκαμε στην έκθεση ορισμένων μόνο πτυχών από την πλούσια δράση του με βάση κυρίως τα συμπεράσματα των εμπεριστατωμένων μελετών: Αθ. Αγγελοπούλου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος και οι αρχιερατεύσαντες εν αυτή*. Συμβολή εις την έρευναν της πνευματικής κληρονομίας του Ελληνισμού περιοχής Ολύμπου επί Τουρκοκρατίας, στο *Τιμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν επί τη 25ετηρίδι της αρχιερατείας του*, Αθήναι 1980, 53-55· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος Διονύσιος Μιχαήλ, *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 64 (1981), 159-177· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος και Λυκοστομίου*, Αθήναι 22007, 191-229. Νέες πληροφορίες για την ποιμαντορία του και τα εκπαιδευτικά ενδιαφέροντά του θα δημοσιεύσουμε προσεχώς αξιοποιώντας ανέκδοτες επιστολές της αλληλογραφίας του.

3. Βλ. Νόννα Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 191 και 358-359, 426, όπου δημοσιεύεται η επιστολή και το πανομοιότυπό της.

4. Το επώνυμό του αναγράφεται στη σελίδα τίτλου του έργου: *Αι Επιστολαί Συνεσίου του Κυρηναίου μετά των σχολίων του διδασκάλου Νεοφύτου ιεροδιακόνου του Πελοποννησίου εκδοθείσαι σπουδή τε και επιστασία Γρηγορίου ιεροδιακόνου Δημητριάως του Κωνσταντά και συνδρομή εν μέρει των εντιμοτάτων Κυρίων Ελευθερίου Μιχαήλ Ραψανιώτου και Αβραμίου Χατζή Δημητρίου Αμπελακιώτου, εν Βιέννη της Αουστρίας, εν τη τυπογραφία Γεωργίου του Βεντότου, αψβ'.*

5. Νικ. Δελιαλή, *Κατάλογος εντύπων Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης*. Μέρος πρώτον, εν Θεσσαλονίκη 1940, 19-20· Φιλίππου Ηλιού, *Προσθήκες στην Ελληνική Βιβλιογραφία*. Α'. Τα βιβλιογραφικά κατάλοιπα του Έ. Legrand και του H. Pernot (1515-1799), Αθήνα 1973, 221.

6. Γ. Ζαβίρας, *Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν Θέατρον*, ανατύπωσις α' εκδόσεως, Επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήριον: Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος, Αθήναι 1972, 285. Προβλ. Κων. Σάθα, *Νεοελληνική φιλολογία. Βιογραφίαι των εν τοις γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της ελληνικής εθνεγερσίας (1453-1821)*, εν Αθήναις

Με την εκδοχή αυτή συμφωνεί και η ζωντανή παράδοση, όπως αυτή διασώθηκε από τον Β. Οικονομίδη: «γι' αὐτόν, ἔχω ἀκουστὰ ἀπὸ τὸν πατέρα μου, πὼς ἂν καὶ ἦταν Ἑπειρώτης, ὅμως ἀγάπησε μὲ ἀληθινὴ λατρεία τὴ Ραψάνη καὶ τοὺς κατοίκους της, σὰν νὰ ἦταν δικὴ του πατρίδα, καὶ σὲ περιστάσεις δύσκολες καὶ δεινὲς γιὰ τὴν Κωμόπολη, φάνηκε πραγματικὸς σωτήρας της»⁸.

Ο Σέργιος Μακραῖος, που ἦταν συμμαθητὴς του στην Αθωνιάδα Σχολή, τον θεωροῦσε λαρισαῖο⁹, ἐνὼ ἕνας ἄλλος συμμαθητὴς του στην ἴδια σχολή, ο Χριστόδουλος ο Ακαρνάν, τον αναφέρει ως ραψανιώτη¹⁰. Η τελευταία αὐτὴ εκδοχή ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ ἄλλα τεκμήρια, ὅπως ἐνδεικτικὰ εἶναι: (α) ἡ μνημόνευση του ἀδελφοῦ του Ἐλευθερίου Μιχαήλ ως ραψανιώτη στην προμνημονευθεῖσα ἐκδοση των «*Επιστολῶν του Συνεσίου του Κυρηναίου*», (β) ἡ διαμονή της μητέρας του στη Ραψάνη κατὰ το 1783, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ το «*Κατάστιχο του Αγίου Αθανασίου*»¹¹, (γ) ἡ μαρτυρία του λογίου Χαρισίου Μεγδάνη στο ἔργο του «*Αγγελία*»¹², καὶ (δ) οἱ αναφορὲς των ἀμπελακιωτῶν ιερέα Αναστασίου καὶ Ιωάννη Λεονάρδου στα ἔργα τους «*Απολογία ιστορικοκριτική*»¹³ καὶ «*Νεωτάτη της Θεσσαλίας χωρογραφία*»¹⁴ ἀντίστοιχα. Επίσης, ἡ

1868, 616· Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμώνος, *Εκκλησιαστικὴ Αλήθεια* ἔτος Ε' (1884-1885), 9· Σωκράτους Βαμβάκου, Θεσσαλικόν Ηρώων, *Θεσσαλικά Χρονικά* 3 (1932), 167· Β. Σφυρόερα, Διονύσιος ο Πλαταμώνος, *Θρησκευτικὴ Ἡθικὴ Εγκυκλοπαιδεία* 5 (Αθήναι 1964), 42· Αθ. Αγγελουπούλου, Η Επισκοπὴ Πλαταμώνος, 53, σημειώνει «Ζέρναν Ιωαννίνων».

7. Βλ. Δ. Φιλιππίδου – Γρ. Κωνσταντά, *Γεωγραφία νεωτερικὴ*, 124 υποσ.1. Πρβλ. Βασ. Παρίση, Η Σχολή της Ραψάνης, 81.

8. Βασ. Οικονομίδη, Η Ραψάνη, *Θεσσαλικά Χρονικά* (1935), 364.

9. Σεργίου Μακραῖου, *Υπομνήματα ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας (1750-1800)*, στο Κων. Σάθα, *Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη*, ἐν Βενετία 1872, τ.Γ', 275· Επαμεινώνδα Φαρμακίδου, *Η Λάρισα ἀπὸ των μυθολογικῶν χρόνων μέχρι της προσαρτήσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ελλάδα (1881)*, *Τοπογραφικὴ καὶ ιστορικὴ μελέτη*, Βόλος 1926, 174.

10. Βλ. Γ. Λαδά – Αθ. Χατζηδήμου, *Ελληνικὴ βιβλιογραφία των ἐτῶν 1791-1795*, Αθήνα 1970, 217 καὶ 214, ὅπου σημειώνεται: «δὲν εἶσαι σὺ ὁ Ντελὴ Δῆμος ὁ Ραψανισότης, ὁ ὁποῖος ὁμοῦ μὲ τοὺς συνθιασώτας σου».

11. Κώστα Σπανού, *Το Κατάστιχο του Αγ. Αθανασίου της Ραψάνης (1778-1889)*, ἀνάτυπο ἀπὸ το *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο* τ. Β' - Γ' (1981-1982), Λάρισα 1982, 25.

12. Χαρισίου Μεγδάνη, *Αγγελία. Περί του κατ' ἔτος τελουμένου κοινού Μνημοσύνου υπέρ των Συνδρομητῶν των ἐν Κοζάνῃ Σχολείων Ἑλληνικοῦ τε καὶ Κοινού περὶ της ἐξετάσεως των μαθητῶν ἐν ἔτει 1819 κατὰ μῆνα Φεβρουάριον (sic) καὶ περὶ της Ἀρχῆς, Προόδου, καὶ της νυν Καταστάσεως της Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ των ἐν αὐτῇ κατὰ καιροὺς χρηματισάντων Διδασκάλων, καὶ των ἐξ αὐτῆς ἐπὶ Παιδείᾳ ἀναφανέντων Εγγχωρίων τε καὶ Ξένων. Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐπ' Ἐκκλησίας ὑπὸ του αἰδεσιμολογιωτάτου ἐν Ἱερέσι Χαρισίου του Μεγδάνου ἐν τῇ ἡμέρᾳ του κοινού Μνημοσύνου 16 Φεβρουαρίου 1819, υπέρ των Συνδρομητῶν των ἐν Κοζάνῃ Σχολείων*, 55, 57, 58.

13. Αναστασίου ιερέως, *Απολογία ιστορικοκριτικὴ συντεθεῖσα μὲν ἐλληνιστί ὑπὸ τινος Φιλογενοῦς Ἑλλήνος ἐπεξεργασθεῖσα δε εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον των Ἑλλήνων μετὰ τινων σημειωμάτων ὑπὸ Αναστασίου ιερέως καὶ οικονόμου των Ἀμπελακίων, των ἐπὶ των Θετταλικῶν*

Ραψάνη εκλαμβάνεται ως γενέτειρα του Διονυσίου και από πολλούς άλλους νεότερους και σύγχρονους ερευνητές¹⁵.

Η εκδοχή, που εκλαμβάνει τον Διονύσιο ως ηπειρώτη, πρέπει να συνδεθεί μάλλον με την καταγωγή των γονέων του. Όπως είναι γνωστό, κατά την οθωμανική περίοδο πολλές χριστιανικές οικογένειες της Ηπείρου αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν, προκειμένου να γλιτώσουν από τις θηριωδίες των Τουρκαλβανών¹⁶. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, κάτι ανάλογο να συνέβη και με τους γονείς του Διονυσίου, με αποτέλεσμα αυτοί να εγκατασταθούν στη Ραψάνη.

Ο Διονύσιος ήταν μέλος πολύτεκνης οικογένειας¹⁷. Είχε τέσσερις αδελφούς που ασχολούνταν με το εμπόριο: τον Νικόλαο¹⁸ που κατά το 1779 διέμεινε στα Αμπελάκια

Τεμπών κειμένων, παρ' ου και ιδία δαπάνη εξεδόθη χάριν των ομογενών. Δι' επιστασίας Σπυριδωνος Πρεβέτου Ζακυνθίου, εν τη τυπογραφία Γάσπαρος Βάις, εν Τριεστίω 1814, 215.

14. Ιωάννου Λεονάρδου, *Νεωτάτη της Θεσσαλίας χωρογραφία συνταχθείσα κατ' ιδιαιτέραν τινα μέθοδον γεωγραφικώς και περιηγητικώς υπό Ιωάννου Αναστασίου Λεονάρδου του εκ του Κισσάβου όρους εκ πόλεως Αμπελακίων της εν Θεσσαλία Μαγνησίας του νυν χρηματιζοντος εν τω κατά Ζέμονα Ελληνομουσείω Απλοελληνοδιδασκάλου. Τύποις δε εκδοθείσα δαπάνη των Φιλομούσων συνδρομητών. Εν η προσετέθησαν 6 Εικονογραφίαι και 1 Γεωγραφικός Χάρτης συμβάλλοντα εις καλλωπισμόν της Βίβλου, και ζωηροτέραν παράστασιν της περιγραφομένης Επαρχίας της Ελλάδος. Εν Πέστη της Ουγγαρίας, εκ του Ελληνικού Τυπογραφείου του Ευγενούς Τράττνερ τε και Καρολίου, 1836, 99-100.*

15. Βλ. Ματθ. Παρανίκα, *Σχεδιάσμα*, 57· Κ. Γουναροπούλου, Κοζανικά, *Πανδώρα* 22 (1872), 512· Ανδρονίκου Δημητράκοπούλου, *Προσθήκαι και διορθώσεις εις την Νεοελληνικήν φιλολογίαν* Κ. Σάθα, εν Λειψία 1871, 86· Χαρίση Πούλιου, *Σύντομος έκθεσις περί της εν Μακεδονία καταστάσεως των γραμμάτων από της αλώσεως της Κων/πόλεως (1453) μέχρι των αρχών της ΙΘ' εκατονταετηρίδος*, *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου* 4 (1911), 204· Δ. Τσοποτού, *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας κατά την τουρκοκρατίαν*, εν Βόλω 1912, 166· Παν. Λιούφη, *Ιστορία της Κοζάνης*, εν Αθήναις 1924, 186-187· Τρύφ. Ευαγγελίδου, *Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας (Ελληνικά σχολεία από της αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου)*, Αθήναι 1936, τ.1, 125, 231· Απ. Γλαβίνα, *Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος*, 159-161· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 191· Βασ. Κουκουσά, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος. Βιβλιογραφία και προβληματισμοί*, *Πρακτικά 3ου Επιστημονικού Συνεδρίου: Η Πιερία στα βυζαντινά και νεότερα χρόνια*, Κατερίνη 2008, 253· βλ. στα ίδια *Πρακτικά* και Ν. Βαρμάζη, *Διονύσιος επίσκοπος Πλαταμώνος (1763-1793). Μια σχετικά άγνωστη ή παρασιωπημένη πτυχή της λογισσύνης του*, 135.

16. Κων. Κούμα, *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας*, εκ παλαιών απανθισθείσαι και τα νεώτερα εξ αρίστων Γερμανών ιστοριογράφων ελευθέρως μεταφρασθείσαι, εκ της τυπογραφίας Αντωνίου Αυκούλου, εν Βιέννη της Αουστρίας 1832, τ.12, 541, 544, 545.

17. Απ. Γλαβίνα, *Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος*, 166-167· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 192-193.

18. J. J. Björnstaahl, *Το οδοιπορικό της Θεσσαλίας 1779*, μετάφραση, προλεγόμενα, σημειώσεις: Μεσεβρινός, «Τετράδια του Ρήγα», Θεσσαλονίκη 1979, 125.

ύστερα από παραμονή 15 ετών στη Λειψία, τον Ελευθέριο¹⁹ που το 1779 εμπορευόταν στην Αυστρία, τον Παναγιώτη και τον Γεώργιο που κατά το 1784 διέμεναν στη Λειψία²⁰. Επίσης είχε και μία αδελφή²¹, που ήταν η μητέρα των φημισμένων ραψανιωτών λογίων Δημητρίου και Μιχαήλ Γοβδελά. Στα δύσκολα εκείνα χρόνια της δουλείας η πολυμελής αυτή οικογένεια των Μιχαήλ βοήθησε το χεμαζόμενο ελληνισμό τόσο με τη σύσταση εμπορικών εταιριών όσο και με την ίδρυση σχολείων και την έκδοση διάφορων ωφέλιμων βιβλίων.

Μαρτυρίες για τον ακριβή χρόνο της γέννησης του Διονυσίου δεν διασώζονται. Με επιφύλαξη αυτή μπορεί να τοποθετηθεί ανάμεσα στη γ' και στη δ' δεκαετία του 18^{ου} αι. Ανάλογη σύγχυση μ' εκείνη του καθορισμού της γενέτειράς του παρατηρείται και στον προσδιορισμό των σχολών, στις οποίες φοίτησε. Τα εγκύκλια γράμματα πιθανότατα τα έμαθε στη γενέτειρά του ή στ' Αμπελάκια. Ακολούθως μαθήτευσε στην ανώτερη Σχολή «Στοά» της Κοζάνης²² κοντά στον επιφανή λόγιο Ευγένιο Βούλγαρη, ο οποίος δίδαξε εκεί κατά την περίοδο 1745-1748 / 1749²³. Δεν είναι αποσαφηνισμένο αν ο Διονύσιος ακολούθησε τον δάσκαλό του και στη Μαρουτσαία Σχολή των Ιωαννίνων, όπου εκείνος σχολάρχησε για δεύτερη φορά κατά τα έτη 1749-1753²⁴. Ορισμέ-

19. Βλ. Ιωάννου Οικονόμου Λαρισσαίου, *Επιστολαί διαφόρων Ελλήνων λογίων, ανωτάτων κληρικών, Τούρκων διοικητών, εμπόρων και εσαφίων (1759-1824)*, ανέκδοτος χειρόγραφος κώδικας, Μεταγραφή - παρακολούθηση - πρόλογος: Γιάννης Αντωνιάδης, Φιλολογική παρουσίαση - μελέτη - πίνακες: Μ. Μ. Παπαϊωάννου, Αθήνα 1964, 204.

20. Αντ. Σιγάλα, *Αρχεία και βιβλιοθήκη Δυτικής Μακεδονίας από την πνευματική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1939, 30. Πρβλ. Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 167.

21. Αναστασίου ιερέως, *Απολογία ιστορικοκριτική*, 215· Ιωάννου Οικονόμου Λαρισσαίου, *Επιστολαί διαφόρων*, 61· Ανδρονίκου Δημητρακοπούλου, *Προσθήκη και διορθώσεις*, 86· Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμώνος, 11· του ιδίου, Φιλίστορος αποσημειώματα, Δημήτριος Γοβδελάς, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* έτος ΚΓ' (1903), 338· Τρύφ. Ευαγγελίδου, *Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, τ.1, 232· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 167· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 192.

22. Χαρισίου Μεγδάνη, *Αγγελία*, 55· Παν. Αραβαντινού, *Βιογραφική συλλογή λογίων της τουρκοκρατίας*, εισαγωγή, επιμέλεια: Κ. Δημαράς, Ιωάννινα 1960, 53· Κ. Γουναροπούλου, Κοζανικά, 512· Παν. Λιούφη, *Ιστορία της Κοζάνης*, 186· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 161· Λαζάρου Παπαϊωάννου, *Η Σχολή της Κοζάνης και ο Ευγένιος Βούλγαρης*, Θεσσαλονίκη 1989, 17· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 194· Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου Βουλγάρεως στον ελλαδικό χώρο*, Αθήνα 2008, 81.

23. Χαρίτωνος Καρανάσιου, *Η Σχολή της Κοζάνης κατά τον 18ο αι. βάσει χειρογράφων, εγγράφων και εντύπων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης (Σχολεία, δάσκαλοι, διδασκόμενα κείμενα, οργάνωση και ιδεολογία)*, στα *Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου: «Νεοελληνικός Διαφωτισμός (απόπειρα μιας νέας ερευνητικής συγκομιδής)*, Κοζάνη 8-10 Νοεμ. 1996, Κοζάνη 1999, 150-151· Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου*, 22, 41-44. Πρβλ. Λ. Παπαϊωάννου, *Η Σχολή της Κοζάνης*, 12-13, τοποθετεί τη σχολαρχία του Βούλγαρη στην Κοζάνη κατά την περίοδο 1746-1751.

24. Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου*, 22.

νοι βιογράφοι του αναφέρουν χωρίς χρονικό προσδιορισμό πως σπούδασε και στη Θεσσαλονίκη²⁵. Το βέβαιο πάντως είναι ότι αργότερα μετέβη στην Αθωνιάδα Σχολή²⁶, όπου ολοκλήρωσε τον ανώτερο κύκλο των σπουδών του κοντά στον Ευγένιο Βούλγαρη. Ας σημειωθεί πως ο Ευγένιος σχολάρχησε στην Αθωνιάδα κατά την περίοδο 1753-1759²⁷. Αναφέρεται ότι περί την περίοδο 1754-1756 ο Διονύσιος δίδαξε στη σχολή της Κοζάνης²⁸ κατόπιν σύστασης του Βούλγαρη, ωστόσο δεν αποκλείεται αυτό να συνέβη νωρίτερα, δηλ. κατά την εποχή που ο Ευγένιος σχολαρχούσε στα Ιωάννινα²⁹.

Την παύση της διδασκαλίας του στη σχολή της Κοζάνης ο λόγιος Χαρίσιος Μεγδάνης την απέδωσε στην εκλογή του ως επισκόπου Πλαταμώνος και Λυκοστομίου κατά το 1756³⁰. Με την άποψη αυτή συμφωνούν και οι ιστορικές πληροφορίες του Λεονάρδου και του Ματθ. Παρανίκα. Αντιθέτως, ο Γ. Ζαβίρας αναφέρει εμμέσως ως έτος της αρχιερατικής εκλογής του το 1763³¹. Στους γνωστούς επισκοπικούς καταλόγους³² η εκλογή του τοποθετείται στα έτη 1750 ή 1763. Επικρατέστερη θεωρείται η

25. Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμώνος, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία* (Δρανδάκη), τ.9, 405· Σωκ. Βαμβάκου, Θεσσαλικόν Ηρώον, 167· Β. Σφυρόερα, Διονύσιος ο Πλαταμώνος, 42·

26. Γ. Ζαβίρας, *Νέα Ελλάς*, 285. Πρβλ. Κων. Σάθα, *Νεοελληνική φιλολογία*, 616· Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμώνος, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* έτος Ε' (1884-1885), 9· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 161· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 194-195.

27. Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου*, 22, 44-67.

28. Χαρισίου Μεγδάνη, *Αγγελία*, 57· Παν. Αραβαντινού, *Βιογραφική συλλογή*, 53-54· Ματθ. Παρανίκα, *Σχεδιάσμα*, 57· Κ. Γουναροπούλου, Κοζανικά, 512· Χαρίση Πούλιου, Σύντομος έκθεσις, 204· Δ. Τσοποτού, *Γη και γεωργοί*, 166· Παν. Λιούφη, *Ιστορία της Κοζάνης*, 186-187· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 161-162· Λ. Παπαϊωάννου, *Η Σχολή της Κοζάνης*, 17· Χ. Καρανάσιου, *Η Σχολή της Κοζάνης*, 152, χωρίς χρονική ένδειξη· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 195.

29. Παν. Αραβαντινού, *Βιογραφική συλλογή*, 53-54. Πρβλ. Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 195· Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου*, 82.

30. Χαρισίου Μεγδάνη, *Αγγελία*, 57-58. Πρβλ. Ιωάννου Λεονάρδου, *Νεωτάτη της Θεσσαλίας χωρογραφία*, 99· Ματθ. Παρανίκα, *Σχεδιάσμα*, 57.

31. Γ. Ζαβίρας, *Νέα Ελλάς*, 285, όπου σημειώνει: «μετὰ χρόνον δέ τινα ἐπίσκοπος Πλαταμώνος ψηφισθεὶς καὶ ὡς οὐδεὶς τὸν κατ' αὐτὸν ἐπὶ ἔτη τριάκοντα τὸ ποιμνιον αὐτοῦ διατηρήσας, τῷ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑννενηκοστῷ τρίτῳ ἔτει τὸν βίον ἀπέλιπε». Πρβλ. Κων. Σάθα, *Νεοελληνική φιλολογία*, 616· Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμώνος, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* έτος Ε' (1884-1885), 9· Σωκ. Βαμβάκου, Θεσσαλικόν Ηρώον, 167· Γ. Λαδά – Αθ. Χατζηδήμου, *Ελληνική βιβλιογραφία*, 204 υποσ.1· J. J. Björnstaahl, *Το οδοιπορικό της Θεσσαλίας*, 146· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 162-163.

32. Ανθίμου Αλεξοῦδη, Χρονολογικοί κατάλογοι των από Χριστού αρχιερατευσάντων κατ' επαρχίας, *Νεολόγος Κων/πόλεως*, αρ. φύλ. 6824 (30-4-1892), 3· Ν. Γιαννοπούλου, Επισκοπικοί κατάλογοι Θεσσαλίας, *Επετηρίς Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσού* 11 (1915), 202· Β. Σφυρόερα, Διονύσιος ο Πλαταμώνος, 42· Βασιλείου Ατέση μητρ. πρ. Λήμνου, *Επισκοπικοί κατάλογοι της Εκκλησίας της Ελλάδος απ' αρχής μέχρι σήμερα*, (Ανατύπωσης εκ του «Εκκλησιαστικού Φάρου»

δεύτερη εκδοχή, αφού κατά το 1762 επίσκοπος Πλαταμώνος ήταν ο Νεόφυτος, όπως προκύπτει από σχετική ενθύμηση στον υπ' αριθ. 44 κώδ. της μονής Ολυμπιώτισσας: «ἔγραψεν ὁ ἅγιος Πλαταμῶνον (sic) κύρ Νεόφυτος παρῶρησιαν τὸ ὄνομά του, καὶ ἔδωκεν τὰ ἄλογα ὅπου εἶχεν εἰς τὸν ἐργελὲν μας καὶ τρεῖς πρόθεσαις. Νεοφύτου ἀρχιερέως, ἀθανασίας μοναχῆς, κάλως πρεσβυτέρως. αψξβ'»³³.

Μετά την περάτωση της διδασκαλίας του στην Κοζάνη ο Διονύσιος μετέβη στην Αθωνιάδα Σχολή, καθότι μαρτυρείται η εμπλοκή του στα γνωστά γεγονότα του φατριασμού και των αναταραχών, που ανάγκασαν τον Ευγένιο Βούλγαρη να εγκαταλείψει το Άγιο Όρος στις αρχές του 1759³⁴. Ανήκε μάλλον στην ομάδα των υποστηρικτών του Βούλγαρη, όπως προκύπτει από την αναφορά του Χριστοδούλου στο έργο του «*Απάντησις ανωνύμου προς τους αυτού άφρονας κατηγορούς*», που δημοσίευσαν το 1793 οι μαθητές του στη Λειψία. Σημειώνεται σ' αυτό μεταξύ άλλων: «μὲ τὰς πιστόλας καὶ τὸ γιαταγάνι εἰς τὸ ζωνάρι, περιεπάτεις [...] ρίπτωντας πιστολιαῖς, [...] οἱ δὲ οἰκοδόμοι τοῦ σχολείου ἔλεγαν, ὅτι ρίπτετε ταύτας εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ γαιδάρου διδασκάλου σας, ὁ ὁποῖος τότε ἦν ἀσθενής, καὶ κατὰ τινὰ τρόπον καὶ ἄρρωστος»³⁵.

Η μαθητεία του Διονυσίου κοντά στον φωτισμένο λόγιο του υπόδουλου ελληνισμού Ευγένιο Βούλγαρη υπήρξε πολύτιμη και ιδιαίτερα δημιουργική. Παρακολούθησε κοντά του μαθήματα³⁶ Λογικῆς, Φιλοσοφίας, Μεταφυσικῆς, Φυσικῆς, Αριθμητικῆς και Γεωμετρίας. Σύμφωνα με τον συμμαθητή του Σέργιο Μακραιο ἀναδείχτηκε «λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν εἰδημονέστατος, ἔμπειρος τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν»³⁷. Ἐτσι ἀπέκτησε ὅλα τα ἀπαραίτητα ἐκεῖνα ἐφόδια, που ἀπαιτοῦνταν για τὴν ἐπιτυχή και καρποφόρα ἀσκήση τῆς ποιμαντορικῆς διακονίας του. Ἀναλαμβάνοντας τὴ δια-

τ.ΝΣΤ' και ΝΖ' (1974-1975), εν Αθήναις 1975, 140.

33. Βλ. Ευαγ. Σκουβαρά, *Ολυμπιώτισσα. Περιγραφή και ιστορία της Μονῆς, η βιβλιοθήκη και τα χειρόγραφα, κατάλογος των κωδίκων, αναγραφαί και χρονικά σημειώματα, Ακολουθία Παναγίας Ολυμπιώτισσης, έγγραφα εκ του Αρχείου της Μονῆς (1336-1900)*, Αθήναι 1967, 252-253. Πρβλ. Αθ. Αγγελοπούλου, Βιβλιοκρισία: «Γρηγορίου Βέλκου, *Η Επισκοπή Δομενίκου και Ελασσώνος, ἐκδ. Μητροπόλεως Ελασσώνος*, Ελασσόνα 1980, σσ.1-255», στην *Κληρονομία* 12 (1980), 475· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 163· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 196.

34. Βλ. Ιωάννου Οικονόμου Λαρισσαίου, *Επιστολαί διαφόρων*, 485-492. Πρβλ. Βασ. Μακρίδη, Η φυγή του Ευγένιου Βούλγαρη από την Αθωνιάδα: Μία μαρτυρία του Αθ. Πάριου στις αρχές του 19ου αι., το ιστορικό της πλαίσιο και η σημασία της, *Ίστωρ* 9 (Δεκ. 1996), 87-108· Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου*, 57-66.

35. Βλ. απόσπασμα του έργου στο: Γ. Λαδά - Αθ. Χατζηδήμου, *Ελληνική βιβλιογραφία*, 217. Πρβλ. Τρύφ. Ευαγγελίδου, Έλληνες λόγιοι, *Πανελλήνιον Λεύκωμα Εθνικής Εκατονταετηρίδος* (1821-1921), τ.Ε', 228.

36. Για τα μαθήματα που δίδαξε ο Ευγένιος Βούλγαρης, βλ. Χαρισίου Μεγδάνη, *Αγγελία*, 52. Πρβλ. Χ. Καρανάσιου, Η Σχολή της Κοζάνης, 151· Χριστίνας Κολοβού, *Το εκπαιδευτικό έργο του Ευγενίου*, 43, 47-50.

37. Σεργίου Μακραιοῦ, *Υπομνήματα εκκλησιαστικής ιστορίας*, 275·

ποίμανση της επισκοπής Πλαταμώνος και Λυκοστομίου κατά το 1763, εργάστηκε με ανεξάντλητο ζήλο και ενθουσιασμό για το φωτισμό και την προκοπή του ποιμνίου του.

Αναφέρεται πως συνεργάστηκε με τον νεομάρτυρα άγιο Κοσμά τον Αιτωλό και με άλλους λογίους, όπως τον Ιωάν. Πέζαρο και τον Γ. Τρικκέα, συγκροτώντας μια ομάδα, για το σκοπό της οποίας σημειώνει χαρακτηριστικά ο Χριστ. Περραιβός: «βλέπουσα την πολλήν ἀμάθειαν τοῦ Ἰθνους των καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἰς τε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἔθνισμόν, συνεφώνησε ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος νὰ βοηθήσει τὸ ἔθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων, ὅθεν ἔδραμεν ἕκαστος νὰ εὕρῃ θέσιν κατάλληλον καὶ ἰσχυρὰν πρὸς βοήθειαν τῆς Πατριδος, ἀρχιερατικὴν δηλαδὴ καὶ διδασκαλικήν»³⁸. Αυτοὺς τους αναγεννητικούς για τον υπόδουλο ελληνισμό στόχους ἔθεσε σε εφαρμογή ο Διονύσιος σε δυσπρόσιτα για τους Οθωμανοὺς μέρη της επαρχίας του. Συνειδητοποιώντας τον πρωταρχικό ρόλο της παιδείας για τη διατήρηση και ενίσχυση της ελληνορθόδοξης συνείδησης του ποιμνίου του, φρόντισε με ιδιαίτερο ζήλο για την ίδρυση σχολείων και την εύρυθμη λειτουργία τους³⁹.

Την εποχή εκείνη τα Αμπελάκια αποτελούσαν την ἑδρα της επισκοπής Πλαταμώνος. Πρώτο μέλημα του Διονυσίου ἦταν μαζί με την ανέγερση του επισκοπείου (1767)⁴⁰ να χτιστεῖ ἐκεῖ νέο διδακτήριο για την Ελληνική Σχολή των Αμπελακίων⁴¹, η οποία λειτουργούσε τουλάχιστον ἀπὸ το 1749⁴², ὅπως συνάγεται ἀπὸ τη σφραγίδα της.

Η φροντίδα του επισκόπου για την πνευματική αναγέννηση της επαρχίας του

38. Χριστοφόρου Περραιβού, *Σύντομος βιογραφία του αοιδίμου Ρήγα Φεραίου του Θεταλού*, εν Αθήναις 1860, 50. Πρβλ. Τρύφ. Ευαγγελίδου, *Η παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, τ.1, 161· Παν. Χρήστου, *Πνευματικὴ δραστηριότης εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας*, (Ριζάρειος Εκκλησιαστικὴ Παιδεία), εν Αθήναις 1984, τ.3, 252· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 218.

39. *Εκκλησιαστικῆς καὶ Πολιτικῆς Ἱστορίας Σύμμικτα μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν αξιολόγων καὶ περιέργων ἱστοριῶν, ὑπὸ τινος Ὀρθοδόξου Ἀνωνύμου κατὰ τὸ 1805 συγγραφέντα, καὶ ὡς σποράδην ὄντα, ἀκριβεῖ ἐπιμελείᾳ συναθροισθέντα καὶ ἐν περιλήψει καθιστορικθέντα, καὶ ὑπὸ των πάλαι ἀξιοπίστων ἱστορικῶν σημειωθέντα, ἤδη δεύτερον τύποις ἐξεδόθησαν χάριν των Ὀρθοδόξων φιλοϊστόρων καὶ φιλομαθῶν Ὁμογενῶν, ἐν ἔτει τῷ Σωτηρίῳ 1809, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Βραϊτκόφ καὶ Έρτελ*, 163.

40. Αθ. Αγγελοπούλου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 54· Βασ. Κουκουσά, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 251.

41. Δ. Φιλιππίδου – Γρ. Κωνσταντά, *Γεωγραφία νεωτερικῆ*, 123· Ιωάννου Λεονάρδου, *Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία*, 149· Σωκ. Βαμβάκου, *Θεσσαλικὸν Ηρώον*, 167· Β. Σφυρόερα, *Διονύσιος ο Πλαταμώνος*, 42· Αθ. Αγγελοπούλου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 53· Απ. Γλαβίνα, *Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος*, 163· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 211-212.

42. Γ. Φιλαρέτου, *Συνεργατικοὶ συνεταιρισμοί*, Αθήναι 1927, 18· Ηλία Γεωργίου, *Ἱστορία καὶ Συνεταιρισμός των Αμπελακίων*, Αθήναι 1951, 81, 107· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 211.

δεν ήταν δυνατό να μην αγκαλιάσει και τη γενέτειρά του. Σημειώνουν σχετικά οι δημιουργοί Φιλιππίδης και Κωνσταντάς (1791): «ἔχουν καὶ αὐτοὶ [Ραψανιώτες] σχολεῖο καθὼς ἐκεῖνοι [Ἀμπελακιώτες], καὶ τὸ περιποιῶνται, μάλιστα ὁ φιλομαθέστατος ἐπίσκοπός τους, ὁ ἅγιος Πλαταμῶνος Διονύσιος, ὁ ὁποῖος ἐσύστησε καὶ τὸ σχολεῖο καὶ τὴ λοιπὴν κατάστασι τῆς Ράψιανης»⁴³. Ἡ πληροφορία αὐτὴ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴ μαρτυρία τοῦ Λεονάρδου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «ἡ ἐντοπία Ἑλληνικὴ Σχολὴ εἶναι κατὰστημα τοῦ ἀοιδίμου Μουσηγέτου καὶ Προστάτου τῆς Διονυσίου»⁴⁴. Ὁ Τρύφ. Εὐαγγελίδης τοποθετεῖ τὴν ἰδρυση τῆς σχολῆς κατὰ τὸ ἔτος 1767⁴⁵. Τὸ πιθανότερο ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ἀνώτερο σχολεῖο τῆς Ραψάνης συστάθηκε τὸ 1789, ὅταν κλήθηκε ἀπὸ τὸν Διονύσιο ὁ φημισμένος λόγιος Ἀργύριος Παπαρίζος, προκειμένου νὰ ἀναλάβει τὴ διευθύνσή του⁴⁶. Σύμφωνα με τὶς μαρτυρίες τῶν ξένων περιηγητῶν Pouqueville, Heuzey καὶ Depping ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τῆς Ραψάνης⁴⁷ ἦταν ἐφάμιλλη τῶν φημισμένων σχολῶν τῆς Ζαγοράς καὶ τῶν Ἀμπελακίων. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητάς τοῦ Διονυσίου εἶχε γίνῃ πόλος ἐλξης σπουδαίων λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, με ἀποτέλεσμα νὰ στελεχωθοῦν τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας τοῦ με ικανοὺς δασκάλους⁴⁸.

Μεγάλῃ υπῆρξε ἡ συμβολὴ τοῦ καὶ στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιφέρειάς τοῦ. Ὁ Χαρίσιος Μεγδάνης ἀναφέρει πὼς ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ σύσταση ἐμπορικῶν ἐταιριῶν στὴ Ραψάνη καὶ στὰ Ἀμπελάκια: «Ἀρχιερεὺς γενόμενος ὠφέλει τοὺς Ἐπαρχιωτὰς τοῦ καὶ Πατριῶτας τοῦ, ὅχι μόνον μὲ τὴν πνευματικὴν Διδασκαλίαν τοῦ, ἀλλὰ καὶ Πολιτικῶς μὲ τὰς πατρικὰς Προτροπὰς καὶ Νουθεσίας τοῦ, καὶ ἐχρησίμεισε μέγας (sic) κατὰ τὸ κοινωνικὸν εἰς τὸν Τόπον, ἐπειδὴ συνετήρει τοὺς πάντας εἰς τὴν κοινὴν Ὁμόνοιαν καὶ ἐνήργησε νὰ συστηθῶσι κοινὰ Ἐμπορικὰ Ἐταιρίαι εἰς τὴν Πατρίδα τοῦ καὶ εἰς τὰ Ἀμπελάκια, αἱ ὁποῖαι ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἔκτασιν εἰς τὸ ἐμπόριον μὲ τὰ κόκκινα Νήματα, καὶ ἐπραγματεύοντο μὲ ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν»⁴⁹.

43. Δ. Φιλιππίδου – Γρ. Κωνσταντά, *Γεωγραφία νεωτερικὴ*, 124.

44. Ἰωάννου Λεονάρδου, *Νεωτάτῃ τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία*, 99.

45. Τρύφ. Εὐαγγελίδου, *Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, τ.1, 231. Πρβλ. Ν. Βαρμάζη, *Διονύσιος ἐπίσκοπος Πλαταμώνος*, 135.

46. Γρηγορίου Βέλκου, *Ἀργύριος Παπαρίζος (1764-1851). Ὁ μέγας Σελιτσιώτης διδάσκαλος τοῦ Γένους*, Ἀθήνα 1983, 42-43. Πρβλ. Βασ. Παρίση, *Ἡ Σχολὴ τῆς Ραψάνης*, 81· Θεοδώρου Νημά, *Ἡ ἐκπαίδευση στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Συμβολὴ στὴ μελέτῃ τοῦ Θεσσαλικοῦ Διαφωτισμοῦ*, [Διδακτορικὴ διατριβή], Θεσσαλονίκη 1995, 78· Διον. Βαλαή, *Πτυχές ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κίνηση στὸν υπόδουλο καὶ τὸν παροικιακὸ Ἕλλητισμὸ κατὰ τὴν περίοδο τοῦ 18ου-19ου αἰ.*, Θεσσαλονίκη 2005, 26, 34.

47. Βλ. F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage de la Grèce*, Paris 1826, τ.3, 374· L. Heuzey, *Le mont Olympe et l'Acarnanie*, Paris 1860, 72· G. Depping, *Turkey und Griechenland, Griechenland und die Griechen*, Leipzig 1824, 145.

48. Νόννας Παπαδημητρίου, *Ἡ Ἐπισκοπὴ Πλαταμώνος*, 213, 217.

49. Χαρισίου Μεγδάνη, *Ἀγγελία*, 57-58. Πρβλ. Γ. Αἰνιάνος, *Συλλογὴ ἀνεκδότων συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως*, ἐν Ἀθήναις 1838, τ.1, γ'· Παν. Ἀραβαντινοῦ, *Βιογραφικὴ συλλογὴ λογίων*, 54· Κ. Γουνεροπούλου, *Κοζανικά*, 512· Παν. Λιούφη, *Ἱστορία*

Την 1^η Ιανουαρίου 1780 επικύρωσε με την υπογραφή του το Καταστατικό της Συντροφιάς των Αμπελακίων⁵⁰. Εκτός από την τυπική αυτή συμμετοχή του είναι πιθανό να υπήρξε και ο κύριος εμπνευστής της συνεταιριστικής αυτής προσπάθειας, αφού κατά την παραμονή του στην Κοζάνη⁵¹ είχε γνωρίσει από κοντά τον τρόπο λειτουργίας των εκεί συντεχνιών. Εξάλλου το πνεύμα του Καταστατικού⁵², που δεν απέβλεπε μόνο στο οικονομικό όφελος αλλά και στην ομόνοια της κοινότητας, θεμελιώθηκε πάνω στη χριστιανική κοσμοθεωρία χρησιμοποιώντας σχετικές αγιογραφικές φράσεις. Σημειώνει σχετικά ο Μ. Γεδεών: «μεριμνήσας ἄγαν ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ κατὰ Χριστὸν διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ὅπερ ἄριστον παρίστα πρότυπον ὀρθοδόξου ἀδελφότητος, ἐν συνέσει καὶ λελογισμένη πορείᾳ ὑπὸ καλὸν πνευματικὸν ἀρχηγόν, τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ καταστοχαζόμενον τελειότητος»⁵³.

Συμμετείχε επίσης σε μυστικά συμβούλια⁵⁴ με σκοπό την κατάστροψη απελευθερωτικών σχεδίων για την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού. Έλαβε μέρος στις συσκέψεις της Νάουσας και της Κοζάνης, που έγιναν το 1772 και 1789 αντίστοιχα. Σ' αυτές έγινε αποδεκτό το απελευθερωτικό σχέδιο του απεσταλμένου των Ρώσων γιατροῦ Σωτήρη Λευκαδίου και αποφασίστηκε η συγκρότηση 25 στρατιωτικών σωμάτων, τα οποία θα εξεγείρονταν την κατάλληλη στιγμή.

Αμέριστη ήταν η συμπαράστασή του προς τον πρώην συμμαθητή του στη σχολή της Κοζάνης Άνθιμο, που ήταν ηγούμενος στη μονή της Ολυμπιώτισσας⁵⁵. Με το κύρος του ενίσχυε την ερανική περιοδεία της εικόνας της Παναγίας της Ολυμπιώτισσας στα χωριά της περιφέρειάς του. Σε ενθύμηση του υπ' αριθ. 220 κώδ. της μονής σημειώνεται: «ὁ ἅγιος Πλαταμῶνος κὺρ Διονύσιος, ὁ σοφὸς ἀρχιερεὺς καὶ ἐνάρετος, εἰς τοὺς παρόντας δυστυχημένους καιροὺς εἶναι μία παρηγορία μεγίστη εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς λόγῳ καὶ ἔργῳ κατὰ τὸ παρόν, οὐ μόνον εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ἀλλὰ εἰς ὅλους τοὺς πέριξ καὶ εἰς τὰ χωριά καὶ εἰς πολιτεῖες καὶ εἰς μοναστήρια καὶ εἰς κάθε

της Κοζάνης, 186-187· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 165-166· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 220-223.

50. Κων. Κουγκίδης, *Το πνεύμα του συνεργατισμού των νεότερων Ελλήνων και τ' Αμπελάκια, ο πρώτος συνεταιρισμός του κόσμου*, Αθήναι 1948, 19· Ηλία Γεωργίου, *Ιστορία και Συνεταιρισμός των Αμπελακίων*, 26· Αθ. Αγγελουπούλου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 53· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 165· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 223-226· Ν. Βαρμάζης, *Διονύσιος επίσκοπος Πλαταμώνος*, 136.

51. Μιχ. Καλινδέρης, *Αι συντεχνίαι και η Εκκλησία επί τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1973, 24.

52. Για το Καταστατικό του συνεταιρισμού βλ. Σπ. Λάμπρου, *Καταστατικόν Συντροφιάς Αμπελακίων*, *Ν. Ελληνομνημων* 14 (1917), 381-388.

53. Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμώνος, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* έτος Ε' (1884-1885), 9. Πρβλ. Ν. Βέη, Τα θεσσαλικά Αμπελάκια, *Πρωΐα* (29-8-1943).

54. Ι. Βασδραβέλλη, *Οι Μακεδόνες κατά την Επανάστασιν του 1821*, Θεσσαλονίκη 1967, 26. Πρβλ. Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμώνος, 166· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμώνος*, 218.

55. Γρ. Βέλκου, *Αργύριος Παπαρίζος*, 41.

ἄνθρωπον, ὅ,τι λογῆς βαθμοῦ καὶ τάξεως»⁵⁶.

Όταν στις 10 Φεβρ. 1790 οι κλέφτες ἀπῆγαγαν τον ηγούμενο Ἀνθιμο, ο Διονύσιος πρωτοστάτησε για την ἀπελευθέρωσή του. Προσφέροντας ο ἴδιος ὅσα χρήματα εἶχε και περιοδεύοντας στην επαρχία του κατόρθωσε να συγκεντρώσει το απαιτούμενο ποσό των λύτρων, με την καταβολή των οποίων ἀπελευθερώθηκε ο Ἀνθιμος στα τέλη Μαρτίου του ἰδίου ἔτους⁵⁷.

Το Νοέμβριο του 1767 ο Διονύσιος μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, ὅπου συναντήθηκε με τον οἰκουμενικό πατριάρχη Σαμουήλ Α΄ τον Χαντζερή και πέτυχε την ἐκδοση συνοδικῆς ἀπόφασης για την ἀναγνώριση ὡς ἐνοριακῶν της ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος δύο ναῶν του Λιτοχώρου, της οσιομάρτυρος Παρασκευῆς και της Υπεραγίας Θεοτόκου της Σκάλας⁵⁸.

Επὶ της ἀρχιερατείας του ἀνεγέρθηκε το 1778 ἡ μονὴ των Ἀγίων Θεοδώρων της Ραψάνης⁵⁹. Επίσης, το 1791 ἐνδιαφέρθηκε για την ἀνοικοδόμηση της πυρπολημένης μονῆς του Ἀγίου Διονυσίου του Ολύμπου. Προκειμένου να ἐξασφαλίσει τους ἀπαραίτητους οικονομικούς πόρους για την ἐπισκευή της, ἀπευθύνθηκε σε ἐπιφανή πρόσωπα της Κωνσταντινούπολης ζητώντας και τη μεσολάβηση του πρῶην συμμαθητῆ του στη σχολή της Κοζάνης ἐπισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου⁶⁰.

Ο Γ. Ζαβίρας⁶¹ ἀναφέρει στις ἀρχές του 19^{ου} αἰ. ὅτι σώζονταν σε χειρόγραφα δημηγορίες και γλαφυρές ἐπιστολές του Διονυσίου. Από τις γνωστές στην ἐρευνα ἐπιστολές του προκύπτει ὅτι ἐκεῖνος εἶχε ἀλληλογραφία⁶² με τους ιεράρχες Θεσσαλονίκης

56. Εὐαγ. Σκουβαρά, *Ολυμπιώτισσα*, 135.

57. Εὐαγ. Σκουβαρά, *Ἀνθιμος Ολυμπιώτης*, Βόλος 1958, 80.

58. Αθηναγόρα μ. πρωτοσυγκέλλου, *Η ἐν Ολύμπω Ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ του οσίου Διονυσίου, Γρηγόριος ο Παλαμᾶς* 4 (1920), 17· Απ. Γλαβίνα, *Η ἐν Ολύμπω Ἱερὰ Πατριαρχικὴ και Σταυροπηγιακὴ Μονὴ του Ἀγίου Διονυσίου κατὰ το δεύτερον ἥμισυ του ιη΄ αἰῶνος, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.* 26 (1981), 181· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος*, 197.

59. Αθ. Ἀγγελοπούλου, *Η Ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος*, 54 υποσ.28, 74· Απ. Γλαβίνα, *Ο Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος*, 165· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος*, 197.

60. Γενναδίου μητρ. Θεσσαλονίκης, *Η Ἱερὰ Πατριαρχικὴ και Σταυροπηγιακὴ Μονὴ του Ἀγίου Διονυσίου του ἐν Ολύμπω, Γρηγόριος ο Παλαμᾶς* 2 (1918), 56-59· Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, *Ἐπιστολές Θεοφίλου Καμπανίας, Ἡπειρωτικὰ Χρονικά* 2 (1927), 253· Απ. Γλαβίνα, *Η ἐν Ολύμπω*, 189, 192.

61. Γ. Ζαβίρας, *Νέα Ἑλλάς*, 285. Πρβλ. *Ἐκκλησιαστικῆς και Πολιτικῆς Ἱστορίας Σύμμικτα*, 163.

62. Βλ. Ἰωάννου Οικονόμου Λαρισσαίου, *Ἐπιστολαὶ διαφορῶν*, 204, 517, 525· Σπ. Λάμπρου, *Κατάλογος των κωδίκων των ἐν Αθήναις βιβλιοθηκῶν πλην της Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, Ν. Ἐλληνομνήμων* 17 (1923), 407· Ν. Βέη, *Τα θεσσαλικά Ἀμπελάκια, Πρωΐα* (29-8-1943)· Μιχ. Καλινδέρη, *Τα λυτὰ ἐγγράφα της Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης (1676-1808)*, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1951, 18-21· Γ. Ζώρα – Φ. Μπουμπουλίδου, *Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων (συμπληρώσεις και διορθώσεις εἰς την καταγραφὴν Λάμπρου) Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 14 (1963-1964), 224· Απ. Γλαβίνα, *Ο Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος*, 173-177· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Ἐπισκοπὴ Πλαταμῶνος*, 197-198, 199-203, 358-366.

Δαμασκηνό και Γεράσιμο, Λαρίσης Διονύσιο, Κυζίκου Αγάπιο, Νικομηδείας Μελέτιο, Λιτζάς Διονύσιο, Καμπανίας Θεόφιλο, με τον λόγιο πατριαρχικό ιεροκήρυκα Δωρόθεο Βουλησμά, τον συμμαθητή του ηγούμενο της μονής Ολυμπιώτισσας Άνθιμο, καθώς και με τον συμπατριώτη του λόγιο μοναχό του Αγίου Όρους Βησσαρίωνα. Ταντίζεται από πολλούς ερευνητές με τον άδηλο συντάκτη της «*Ακολουθίας ετεροφθάλμου και αντιχρίστου Χριστοδούλου του εξ Ακαρνάνιας*»⁶³, μέσω της οποίας επικρίνονταν με καυστικό και σατιρικό ύφος οι φιλοσοφικές και αντιχριστιανικές δοξασίες του προαναφερθέντος συμμαθητή του Χριστοδούλου.

Εκτιμούσε ιδιαίτερα τον συμμαθητή του στην Αθωνιάδα Σχολή άγιο Αθανάσιο τον Πάριο⁶⁴ και πιθανότατα είχε επικοινωνία μαζί του. Ο Ευγένιος Βούλγαρης επισημαίνοντας τα χαρίσματα των δύο αυτών λογίων έλεγε χαρακτηριστικά: «ἄν ὁ Πάριος εἶχε τὴν Γλῶσσαν τοῦ Διονυσίου Πλαταμῶνος, ὁ δὲ Διονύσιος τὸν νοῦν τοῦ Παρίου, ἐφαίνοντο δύο τεράστιοι ἄνδρες»⁶⁵.

Οι λόγιοι της εποχής εκείνης εκφράστηκαν με επαινετικά σχόλια, θαυμασμό και εκτίμηση προς το πρόσωπο του Διονυσίου. Οι δημοτρίεις αναγνωρίζοντας την πολύπλευρη προσφορά του σημειώνουν: «ὁ φιλομαθέστατος καὶ φιλογενέστατος ἐπίσκοπος [...] τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα πρέπει νὰ διαγωνισθῇ διὰ τὴ φροντίδα ὁποῦ καταβάλλει εἰς τὴ βελτίωσι τῶν ἐπαρχιωτῶν του [...] ἄμποτες νὰ εἶχαν ὅλαις αἱ ἐπισκοπαῖς τῆς Ἑλλάδος μας τέτοιους ἐπισκόπους»⁶⁶.

Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς⁶⁷, που του αφιέρωσε το 1792 την έκδοση των «*Επιστολῶν του Συνεσίου*», σημειώνει χαρακτηριστικά για το εκπαιδευτικό ενδιαφέρον του: «Μουσεῖα πανταχοῦ καθιδρύων καὶ στίφη μουσοτρόφων καὶ φιλολόγων περὶ σαυτὸν ἐκασταχόθεν ἀγείρων, τὸν χρυσοῦν ἡμῖν ἐκείνον αἰῶνα τὸν πάλαι ἀνακαλέσαι σπουδάζεις, αὐτὸς τε ὅλος τοῦ ἐγχειρήματος γεγονῶς καὶ πάντας τοὺς τε πέλας καὶ τοὺς πόρω τῷ παραδείγματι καταναγκάζων».

Το 1793 ο Κων. Κουσκουρούλης⁶⁸ του αφιέρωσε την έκδοση του «*Ψαλτηρίου του Δαβίδ*» και στην προσφώνησή του ανάμεσα στ' άλλα σημείωσε: «Διὸ Θεοφιλέστατε

63. Ο Χριστόδουλος ο Ακαρνάν στο έργο του «Απάντησις ανωνύμου...» θεωρούσε ως συντάκτη της σατιρικής Ακολουθίας τον Πλαταμῶνος Διονύσιο, βλ. σχετικά: Γ. Λαδά – Αθ. Χατζηδήμου, *Ελληνική βιβλιογραφία*, 193-205 και ειδικότερα στη σ.213. Πρβλ. Μαν. Γεδεών, Διονύσιος Πλαταμῶνος, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* έτος Ε' (1884-1885), 11· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμῶνος, 173· Νόννας Παπαδημητρίου, *Η Επισκοπή Πλαταμῶνος*, 200, 206-210· Ν. Βαρμάζη, *Διονύσιος ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος*, 137-145.

64. Κων. Σάθα, *Νεοελληνική φιλολογία*, 632· Δημ. Οικονομίδη, Αθανάσιος Πάριος (1721-1813), *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 1 (1961), 354· Απ. Γλαβίνα, Ο Επίσκοπος Πλαταμῶνος, 177.

65. Κυριακού Μελιρρύτου, *Χρονολογία ιστορική*, εν Οδησσῷ 1836, 355. Πρβλ. Γ. Λαδά – Αθ. Χατζηδήμου, *Ελληνική βιβλιογραφία*, 204 υποσ.1· Ν. Βαρμάζη, *Διονύσιος ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος*, 136.

66. Δ. Φιλιππίδου – Γρ. Κωνσταντά, *Γεωγραφία νεωτερική*, 123.

67. *Αι Επιστολαί Συνεσίου του Κυρηναίου*, βλ. Πρόλογο.

68. Γ. Λαδά – Αθ. Χατζηδήμου, *Ελληνική βιβλιογραφία*, 269-271.

Δέσποτα, ἡ παροῦσα μου προσφώνησις εἰς ἄλλο οὐκ ἀποβλέπει, εἰμὴ ἵνα φανερώσῃ καὶ ἐμὲ ἓνα τῶν πολλῶν τῶν θαυμαζόντων τὰς τόσας ψυχικὰς Αὐτῆς ἀρετάς, ἅς κηρύττει οὐ μόνον τὸ εὐτυχὲς Αὐτῆς πνευματικὸν ποίμνιον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ Ἑλλάς».

Ἡ καρποφόρα ποιμαντική καὶ εκπαιδευτική δράση του επισκόπου Διονυσίου αποτυπώθηκε καὶ στους ποιητικούς στίχους του ἀδηλου συγγραφέα του ἔργου «*Εκκλησιαστικῆς καὶ Πολιτικῆς Ἱστορίας Σύμμικτα*», ὅπου σημειώνεται:

«Καὶ παρὰ ταύτας σώζονται, καὶ ἐν τῇ Θετταλίᾳ,
Σχολαὶ πολλαὶ Ἑλληνικαί, Θεοῦ τῇ βοηθείᾳ·
Αἱ συσταθεῖσαι μάλιστα ὑπὸ τοῦ Πλαταμῶνος,
Ἀρχιερέως τοῦ κλεινοῦ, λίαν ἐπιστημόνως·
Διονυσίου δηλαδὴ, τοῦ θαυμαστοῦ καὶ θείου,
Τοῦ λίαν ἐπιστήμονος, ὄντος Πατρὸς ἁγίου·
Τοῦ περιφήμου μάλιστα, καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων,
Τῶν ἀνεκδότων ἄχρι νῦν, καὶ ἄλλων γυμνασμάτων·
Ὅστις καὶ ἐπροσπάθησεν, ἀόκνῳ προθυμίᾳ,
Ζήλῳ Ἀρχιερατικῷ, σοφῇ κηδεμονίᾳ,
Νὰ ἀναδείξῃ τὴν αὐτοῦ, Ποίμνην πεφωτισμένην,
Εἰς ἐπιστήμας μάλιστα, καλῶς γεγυμνασμένην·
Εὐρὼν αὐτήν, τὸ κατ' ἀρχάς, λίαν κεχερσωμένην
Ἐκ τῆς δουλείας τῆς πικρᾶς, καὶ βεβαρβαρωμένην,
Κόπον πολὺν κατέβαλε, διὰ νὰ τὴν φωτίσῃ
Σχολεῖά τε Ἑλληνικὰ παντοῦ νὰ καταστήσῃ·
Καὶ γε πρὸ πάντων ἔφερε, καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας,
Σοφοὺς Ἱεροκλήρυκας, εἰς διδαχὰς ἁγίας.
Καὶ οὕτω τέως ἔφθασε, πρὸ τοῦ νὰ τελευτήσῃ,
Τὴν ποίμνην του τὴν εὐσεβῆ, καλῶς νὰ τὴν φωτίσῃ·
Ἀλλὰ καὶ οὕτω μεταστὰς ὡς τοῦ βίου,
Τοῦ ταλαιπώρου καὶ οἰκτροῦ, τούτου τοῦ παναθλίου·
Τὸ ὄνομά του ἄφησεν, εἰς μνήμην αἰωνίαν,
Εἰς τοὺς Ἑπαρχιώτας του, εἰς ὅλην τὴν Γραικίαν»⁶⁹.

Ἡ ἀποψη του Τρύφ. Εὐαγγελίδη⁷⁰ περὶ μαρτυρικοῦ τέλους του Πλαταμῶνος Διονυσίου δεν φαίνεται νὰ ευσταθεῖ. Σύμφωνα με ἐνθύμηση στον υπ' αριθ. 38 κώδ. της μονῆς Ολυμπιώτισσας ἐκεῖνος ἀπεβίωσε τον Ἰανουάριο του 1794: «Τῷ .αψῆδ^ο τῷ σωτηρίῳ, μηνὶ Ἰανουαρίῳ, τῆς ἅνω γεγόνασι λήξεως, ὁ ἅγιος Πλαταμῶνος καὶ λυκοστομίου Διονύσιος, καὶ ὁ ἐκ ἐλασσωνίτιδος μονῆς πατὴρ Ἄνθιμος, ἄνδρες ἐπὶ τε εὐσεβείᾳ καὶ σοφίᾳ ἀρίδηλοι, καὶ γνώριμοι»⁷¹. Ἡ μνεῖα αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ

69. *Εκκλησιαστικῆς καὶ Πολιτικῆς Ἱστορίας Σύμμικτα*, 163-164.

70. Τρύφ. Εὐαγγελίδου, *Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ*, τ.1, 161. Παραπέμπει στον Κ. Κούμα, *Ἱστορία των ἀνθρωπίνων πράξεων*, τ.12, 567, ὁ ὁποῖος ὁμῶς δεν ἀναφέρει κάτι σχετικό.

71. Βλ. Εὐαγ. Σκουβαρά, *Ολυμπιώτισσα*, 244.

σχετική αναφορά σε επιστολή του Σταγών Παϊσίου προς τον Γαρδικίου Παΐσιο (29 Ιαν. 1794), όπου σημειώνεται μεταξύ άλλων: «ἀλλὰ μὲ ἐλύπησεν οὐκ ὀλίγον ἡ εἶδησις τῆς ἀποβιώσεως τῶν δύο μακαρίτων, τοῦ τε ἁγίου Πλαταμῶνος, καὶ τοῦ Κυρ Χατζῆ Κώνστα, ἄνθρωποι καὶ οἱ δύο φρόνιμοι, ἐπάξιοι, καὶ καλοὶ οἰκονόμοι τοῦ, οὗ ἔλαχον λαοῦ. Εἶθε μὲν οὖν ὁ πολυέλαιος Θεὸς τάξαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν μοναῖς τῶν δικαίων, ἐπιβραβεύοι δὲ αὐτῇ ζωὴν πολυχρόνιον, κἄμοι τέλος ἀγαθὸν καὶ σωτηριῶδες»⁷². Από τα παραπάνω συνάγεται πως ο Διονύσιος ἐξεδήμησε με φυσικό θάνατο «ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ φιλομουσίᾳ μνήμην καταλιπόντος ἄληστον»⁷³.

72. Ιωάννου Οικονόμου Λαρισσαίου, *Επιστολαὶ διαφορῶν*, 539-540.

73. Μαν. Γεδεών, Φιλίστωρος Αποσημειώματα. Δημήτριος Γοβδελάς, *Εκκλησιαστικὴ Αλήθεια* ἔτος ΚΓ' (1903), 338.